

Василије К. Милновић
Универзитетска библиотека
„Светозар Марковић”, Београд
milnovic@unilib.rs

UDK 025.17(082)(049.32)
7.025(082)(049.32)

ДА ЛИ ПРОШЛОСТ ИМА БУДУЋНОСТ?

Приказ Зборника радова са међународне конференције Одељења посебних фондова Народне библиотеке Србије – Београд, 2–4. октобар 2017.

У склопу обележавања седамдесет година од оснивања, Одељење посебних фондова Народне библиотеке Србије организовало је међународну конференцију „Посебне збирке у контексту заштите културне баштине и као подстицај културног развоја”, на којој су се окупили стручњаци из бројних домаћих и страних библиотека, али и других институција културе. Том приликом, наша стручна јавност је имала могућност да чује, промишља и расправља о најновијим трендовима везаним за ову тему, коју на најбољи начин репрезентују две кључне речи из наслова конференције: баштина и развој. Оне нам сугеришу сав значај ове теме, не само за конкретну институцију или библиотеку, већ и за целокупну националну културу чији је део, указујући истовремено на вредност културне баштине, бригу о њеном очувању, али ништа мање и њену будућност или прилагођеност најновијим технологијама.

Ову тежњу, на најбољи начин, а у смислу одрживости читавог прегнућа, представља Зборник¹ са те конференције, који веома добро структурирано упознаје ширу стручну јавност са свим излагањима. Радови у зборнику су приређени на српском и енглеском језику, а подељени су веома прегледно у неколико целина.

¹ „Посебне збирке у контексту заштите културног наслеђа и као подстицај културног развоја: зборник радова са међународне конференције Одељења посебних фондова Народне библиотеке Србије”, Београд, 2–4. октобар 2017. Уредници Маша Милорадовић, Дејан Вукићевић. Народна библиотека Србије, Београд, 2019.

Зборник отвара пет уводних радова који промишљају значај посебних збирки, као и њихово модерно представљање и с тим у вези – најновије дигиталне могућности за тај процес. Затим следи део посвећен посебним збиркама и њиховим специфичностима и то, како оним из српских библиотека, тако и оним из библиотека Немачке, Русије, Литваније, Летоније, Хрватске, Словеније, Северне Македоније и Босне и Херцеговине. Након тога, следе радови посвећени старој и реткој књизи, као и они посвећени легатима и библиотекама-целинама. Њих прате радови о архивској грађи, о посебним збиркама као предмету баштињења и њиховом заштитом и, коначно – радови о посебним збиркама као инспирацији.

Како је назначено у уводном раду који отвара Зборник, библиотекар се веома често сусрећу са изненађењем корисника када открију да библиотека чува и изузетне културне вредности, које би се међу лаицима очекивале у архиву или музеју (Милорадовић, Глишовић 2019: 13). Значај посебних збирки, у контексту општег библиотечког фонда, стога је неупитно од националног културног значаја, а каткад и глобалног. У времену када концепт „паметних библиотека”² бележи константну еволуцију, у ери четврте технолошке револуције и интернета ствари, нове технологије, о којима је информисана стручна јавност у овом Зборнику, представљају начин да прошлост добије своју будућност, то јест да се драгоцене материјали похрањени у библиотекама представе у складу са актуелним дигиталним контекстом и истовремено – како је подвучено у самој структури Зборника – послуже као инспирација истраживачима, библиотекарима, али и широкој јавности.

Зато и не треба да чуди велико интересовање домаће и стране стручне јавности за учешће на поменутој конференцији и потоњем Зборнику, који броји 775 страна, јер је сасвим извесно да би евентуално пропуштање прилике за укрштање нових технологија и изузетне посебне библиотечке грађе имало фаталне последице за било коју националну културу. Уосталом, у самој Декларацији о архивској грађи (*Universal Declaration on Archives*)³, написаној од стране *International Council on Archives* (ICA) и усвојеној на генералној конференцији UNESCO-а 2011. године, архивска грађа је описана као јединствено и аутентично сведочанство о административним, културним и интелектуалним активностима као одјеку друштвене еволуције. Као такви, они данас имају кључну улогу у транспарентности и

² Min, B. W. (2012). Next generation library information service - „smart library”. *Environment*, 9, 11.

³ ICA Universal Declaration on Archives, <https://www.ica.org/en/universal-declaration-archives>

истинитости информација, пословној ефикасности, заштити људских права и успостављању индивидуалне и колективне културе сећања, као показатељу будућег развоја. У том развоју, улога библиотека, као централног информативног „хаба” једног паметног друштва, овим Зборником добија своју нову потврду.

Сваки покушај превођења архивских докумената и посебних библиотечких збирки у живо искуство, на савремен начин, праћен разноликим дигиталним алаткама и објашњењем њихове примене, по себи је хвале вредно прегнуће. Међутим, то је само полазна основа за указивање на значај те грађе, уз потенцијални напредак у различитим научним сферама, али и развоју новог, младог, висококвалификованог научно-библиотечног стручног кадра, који ће на софистициран и савремен начин презентовати сопствену културу и њене вредности глобалној стручној и општој заједници.

Ово најбоље потврђује прва целина Зборника насловљена „Посебне збирке”. Оно што је овде занимљиво јесте чињеница да се под посебним збиркама није промишљала само књижна већ и некњижна грађа и то она која се тиче звучних записа, видео-грађа, збирке разгледница и фотографија, ликовно-графичка грађа, картографска грађа, али и тродимензионални предмети као библиотечка грађа. За посебну похвалу је чињеница да је ова разноврсна и разнолика грађа увек промишљана у складу са контекстом времена, то јест у складу са текстом Дејвида Хауела (Howell 2019: 57-66), из Bodleian Libraries, Универзитета у Оксфорду, из уводног дела Зборника о невероватном технолошком напретку који нам дозвољава примену разних неинвазивних, чак и бесконтактних метода у чувању, третирању и трајном похрањивању ове вредне грађе. И не само то, како нам на конкретним примерима књижне грађе из средњег века, овај аутор показује: библиотеке овим поступцима у време пуног развоја дигиталне епохе, ребрендирају свој положај у контексту укупне културне сцене и чине импакт који их природно поставља на сам врх овог дигиталног процеса епохе у којој живимо.

На више места у поглављу „Посебне збирке” и наредна два „Стара и ретка књига” и „Легати и библиотеке целине”, кроз радове домаћих аутора, потенциран је историјат наших посебних збирки, из чега постаје очигледно да су наша највећа библиотечка, књижевна и културно-последичка имена увек настојала бити у складу са контекстом епохе. О овоме, примера ради, речито и информативно говори текст о збирци микрофилмова Одељења за археографију Народне библиотеке Србије, у оквиру кога је похрањено српско и словенско културно наслеђе непроцењивог културног значаја

(Пузовић 2019: 379). Међутим, посебно импресивно у овом смислу, осавремењавања прошлости, делују текстови групе италијанских аутора са Италијанског националног Института за здравље из Рима, који на конкретним примерима показују савремене дигиталне могућности презентације и преношења античког културног наслеђа и знања савременим стручњацима (Ferrara et al 2019: 349-361). Из исте групе текстова, посебно треба нагласити и за нас значајан текст са Универзитета у Охају, који нам сведочи о томе како нове технологије могу убрзати интересовање светске стручне јавности и тамошњих студената за наше културно благо. Наиме, у овом тексту ауторка нас информира како су славистичке студије на овом универзитету добиле узлет захваљујући доброј дигитализацији истраживачког материјала из библиотеке Манастира Хиландара и њиховој доступности путем портала Универзитета у Охају и путем тамошњих стручних едукација (Johnson 2019: 363-377). Ово је и најбољи пример значаја читавог процеса дигитализације за нас и наше културно завештање.

Одељак о архивима и архивској грађи показаће и сличне примере у нашим библиотекама и институцијама културе. Неки од тих примера при томе део су крупнијих међународних пројектних прегнућа, што им додатно даје на значају. Ови примери сведоче да и садашња генерација српских библиотекара наставља пут утемељен најсветлијим примерима из историје српског библиотекарства, који су много пута помињани у овом Зборнику кроз текстове о конкретним легатима и библиотекама-целинама, представљајући национално библиотечко благо на савремен и атрактиван начин. Ово посебно долази до изражаја онда када се на конкретан резултат неког међународног пројекта, надовеже добар менаџмент домаће институције културе и у склопу одрживости пројекта и *in-house-development*-а дође до напредних решења у складу са духом епохе, о чему, примера ради, сведочи искуство библиотекара из Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић” (Милновић 2019: 563–575).

На значај дигиталне технологије и њену практичну употребу у представљању и промовисању наслеђа посебно се осврће, у теоријском смислу, један текст из наредног одељка „Посебне збирке као предмет баштињења и њихова заштита”, у коме преовлађују конкретни и веома информативни примери посебних збирки и њихове заштите. Овај текст, међутим, из перспективе музеологије и заштите наслеђа промишља позитивне аспекте – без прећуткивања оних негативних – примене технологије у изналажењу конкретних решења. Примера ради, сваки елемент културног наслеђа поседује документарну вредност *per se*, али то и даље не подразумева правилну рецепцију тог предмета од стране посматрача или истраживача, уколико

он није смештен на тачно одређеном месту и у адекватном контексту конкретне музејске поставке. Тек у том случају, тај предмет може активирати за реципијента истинску информацију коју собом носи. Управо нове технологије у овом случају, често проблематичном у традиционалној поставци ствари, нуде решење, које се у датом тексту промишља на примерима проширене стварности (*augmented reality*) и QR кодова. „Како се апликације за проширену стварност, поред виртуелне реконструкције недостајућих делова или објеката, највише развијају у правцу персонализованих тура, отвара се могућност организовања изложби на отвореном па самим тим и представљања непокретног културног наслеђа публици на адекватан начин. Излагање споменика културе у урбаним срединама уз помоћ дигиталних технологија подстакло би заинтересованост публике што би се позитивно одразило на културно наслеђе градова” (Манић 2019: 621).

Завршно поглавље „Посебне збирке као инспирација” на најлепши начин потцртавају сав значај ове теме. Савремене студије показују да елиминисање грешака при физичком раду са вредном грађом и повећање њене видљивости на интернету, као и употреба различитих савремених дигиталних алатки, омогућавају напредак научноистраживачког рада и коначно самих резултата тог истраживања (Trindade et al 2002). Кроз примере промоције архивско-библиотечке и музеолошке грађе, овде представљене путем разноврсних маркетиншких (*event*) кампања, или оних на друштвеним мрежама или наменским онлајн платформама, ова драгоценна грађа добија, у извесном смислу, свој нови живот, чиме инспирише садашњу стручну, али и ширу јавност и управља је својим вредностима у времену испред нас.

Овакав Зборник је стога најбоље сведочанство комплексног и за нашу културу виталног процеса, а вероватно ће постати незаобилазни међаш сваког новог истраживања ове значајне теме.